

МОВНА ГРА В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ: ВІД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДО СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВИМІРІВ

Похилюк О. М.

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Стаття присвячена всебічному аналізу концепту мовної гри в сучасній лінгвістиці, простеженню його історичної еволюції та дослідженню трактувань цього явища різними науковцями. Актуальність наукової проблеми зумовлена непересічною роллю мовної гри у формуванні комунікативної ефективності, приверненні уваги реципієнта та створенні естетичного враження в різних сферах мовлення, зокрема в художній літературі та публіцистиці. Історично поняття мовної гри сягає філософських праць Л. Вітгенштейна, а його еволюція від вузького розуміння «гри слів» до сучасного широкого трактування як соціального відхилення від мовних норм з естетичною метою свідчить про глибинні зміни в науковій парадигмі. Трактуючи мовну гру різними науковцями, серед яких Т. Космеда, О. Биндас, С. Жигун, В. Колкунова, А. Мартакова, С. Міхеїкіна, підкреслює її багатоаспектність та роль у створенні нових сенсів, формуванні альтернативної реальності в тексті та розмиванні межі між мовою та мовленням.

Мета цього дослідження полягає у всебічному аналізі концепту мовної гри в сучасній лінгвістиці, простеженні його історичної еволюції, дослідженні трактувань цього явища різними науковцями та виявленні соціокультурних вимірів мовної гри в контексті актуальних суспільних подій. Дослідження здійснювалося на матеріалі збірки поезій Михайла Каменюка «...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...» з використанням комплексного лінгвістичного аналізу, що включав методи спостереження й опису, контекстуального, порівняльного та інтерпретаційного аналізу, а також елементи стилістичного, семіотичного й культурологічного аналізу.

Основними результатами дослідження є виявлення та аналіз проявів мовної гри в поезіях Михайла Каменюка, що ілюструють складні взаємовідношення між мовною грою та семантичною полісемією. Завдяки інноваційному використанню синтаксису, образності, контрасту та звуку Каменюк створює багатогранне дослідження тем пам'яті, ідентичності й людського досвіду, залучаючи читача до глибокого осмислення його творів. Мовна гра в його поезіях виступає як потужний механізм генерування нових смислів та створення багатопластової інтерпретації тексту. Пропонована студія також показує, що історична еволюція поняття мовної гри свідчить про його глибинний міждисциплінарний характер, а актуальність дослідження зростає в контексті сучасних соціокультурних змін, де мовна гра стає інструментом вираження патріотичних емотивних смислів та формування нових культурних ідентичностей.

Головні висновки дослідження підкреслюють, що мовна гра в сучасному лінгвістичному дискурсі є універсальним комунікативно-естетичним механізмом, який об'єднує творчі наміри автора з інтерпретативною активністю читача. Її вивчення передбачає комплексний підхід на перетині різних наукових дисциплін. Поезія Михайла Каменюка є яскравим прикладом того, як мовна гра й семантична полісемія взаємодіють для збагачення розуміння людського досвіду та формування індивідуального авторського стилю.

Ключові слова: мовна гра, синтаксична гра, семантична полісемія, комунікативна ефективність, відхилення від мовних норм, поетичний дискурс.

Pokhyliuk O. M. Language game in modern linguistics: from theoretical foundations to socio-cultural dimensions. This article is dedicated to a comprehensive analysis of the concept of language game in modern linguistics, tracing its historical evolution and exploring the interpretations of this phenomenon by various scholars. The relevance of the scientific problem is due to the significant role of language game in shaping communicative effectiveness, attracting the recipient's attention, and creating an aesthetic impression in various spheres of discourse, particularly in fiction and journalism. Historically, the concept of language game dates back to the philosophical works of L. Wittgenstein, and its evolution from a narrow understanding of «wordplay» to a modern broad interpretation as a social deviation from linguistic norms with an aesthetic purpose indicates profound changes in the scientific paradigm. The interpretations of language game by various scholars, including T. Kosmeda, O. Byndas, S. Zhyhyn, V. Kolkunova, A. Martakova, and S. Mikheikina, emphasize its multifaceted nature and role in creating new meanings, forming an alternative reality in the text, and blurring the boundary between language and speech.

The purpose of this study is to conduct a comprehensive analysis of the concept of language game in modern linguistics, trace its historical evolution, explore the interpretations of this phenomenon by various scholars, and identify the socio-cultural dimensions of language game in the context of current social events. The study was conducted using the material from Mykhailo Kamenuk's collection of poems «...and stone is ancient Latin, and forests are Slavic ligature...» with the application of complex linguistic analysis, which included methods of observation and description, contextual, comparative, and interpretive analysis, as well as elements of stylistic, semiotic, and culturological analysis.

The main results of the study include the identification and analysis of manifestations of language game in Mykhailo Kamenuk's poems, which illustrate the complex interrelationships between language game and semantic polysemy. Through the innovative use of syntax, imagery, contrast, and sound, Kamenuk creates a multifaceted exploration of themes of memory, identity, and human experience, engaging the reader in a deep understanding of his works. Language game in his poems acts as a powerful mechanism for generating new meanings and creating a multilayered interpretation of the text. The study also shows that the historical evolution of the concept of language game indicates its profound interdisciplinary nature, and the relevance of the study increases in the context of modern socio-cultural changes, where language game becomes an instrument for expressing patriotic emotive meanings and forming new cultural identities. The main conclusions of the study emphasize that the language game in modern linguistic discourse is a universal communicative-aesthetic mechanism that unites the author's creative intentions with the reader's interpretive activity. Its study requires a complex approach at the intersection of various scientific disciplines. Mykhailo Kamenuk's poetry is a vivid example of how language game and semantic polysemy interact to enrich the understanding of human experience and shape individual authorial style.

Key words: language game, syntactic game, semantic polysemy, communicative effectiveness, deviation from linguistic norms, poetic discourse.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У сучасній лінгвістиці мовна гра постає як багатогранний та актуальний концепт, що охоплює широкий спектр мовних явищ та їх використання в комунікації. Це свідоме відхилення від усталених норм і правил мови, що відкриває простір для творчого експериментування, створення нових, неканонічних форм та збагачення смислового потенціалу тексту. Актуальність дослідження мовної гри зумовлена її непересічною роллю у формуванні комунікативної ефективності, приверненні уваги реципієнта та створенні естетичного враження. Вона є важливим інструментом у різних сферах мовлення, від художньої літератури та публіцистики до рекламних текстів, де її використання спрямоване на досягнення бажаного успіху й створення «втягувальної сили».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження засвідчують зростання інтересу до мовної гри як універсального механізму смислотворення в сучасному комунікативному просторі. У працях В. Калько й М. Калько підкреслено жанрову специфіку мовної гри в антипареміях, де вона виконує не лише стилістичну, а й світоглядно-інтерпретативну функцію, моделюючи нові культурні смисли в українському дискурсі [4]. Дослідження О. Биндас демонструє, що мовна гра в рекламних текстах англомовних видань є ключовим інструментом привернення уваги й формування поведінкових стратегій адресата, що підтверджує її прагматичний потенціал у сфері масових комунікацій [1]. У статті С. Лі та Я. Чжао запропоновано сучасні методики навчання полісемії в контексті опанування другої мови, а також підкреслено важливість контекстуальних і когнітивних механізмів для розвитку семантичної гнучкості студентів [14].

Узагальнення проаналізованих публікацій свідчить про поступовий перехід від трактування мовної гри як окремого стилістичного прийому до її розуміння як міжрівневого явища, що визначає комунікативні стратегії, впливає на інтерпретацію тексту й відіграє важливу роль у навчальних, медійних і культурних практиках.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета* цього дослідження полягає у всебічному аналізі концепту мовної гри в сучасній лінгвістиці, простеженні його історичної еволюції, дослідженні

трактувань цього явища різними науковцями й виявленні соціокультурних вимірів мовної гри в контексті актуальних суспільних подій. Особлива увага буде приділена аналізу функцій та проявів мовної гри в поетичному дискурсі.

Дослідження мовної гри в поезії здійснювалося на матеріалі збірки віршів вінницького митця Михайла Каменюка «...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...». Вибір саме цієї збірки зумовлений низкою чинників. По-перше, поезія як особливий вид художнього мовлення є багатогранним ґрунтом для виявлення й аналізу різноманітних проявів мовної гри, оскільки характеризується інтенсивним використанням образних засобів, експериментуванням з формою та змістом, а також орієнтацією на створення естетичного ефекту й глибинних смислів. По-друге, збірка М. Каменюка репрезентує сучасну українську поезію, що дозволяє дослідити актуальні тенденції використання мовної гри в контексті новітніх літературних процесів і соціокультурних змін. Аналіз саме цієї збірки дає можливість виявити, як мовна гра функціонує в індивідуальному авторському стилі, які специфічні прийоми використовує автор для створення мовних ефектів та як ці прийоми співвідносяться із загальнотеоретичними положеннями про мовну гру.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці важливим концептом є мовна гра, яка охоплює різні аспекти використання мови. Це явище виникає внаслідок свідомого порушення мовних норм і правил, що приводить до створення нових, неканонічних форм, характерних для різних стилів мовлення та сфер вживання. Як зазначає Т. Космеда, «мовна гра є важливим елементом у процесі комунікації, оскільки вона дозволяє не лише передавати інформацію, а й створювати нові сенси» [7, 83]. На думку О. Биндас, «мовна гра присутня в друкованих рекламних текстах англомовних видань передусім для досягнення бажаного успіху та створення втягувальної сили реклами» [1, 56]. Це підкреслює комунікативну функцію мовної гри, адже вона дає змогу авторам привернути увагу читачів і створити емоційний відгук. С. Жигун стверджує, що «мовна гра – ефективний засіб звернення уваги читача на саму форму мовлення з метою не лише повідомити щось, але й викликати естетичну насолоду від незвичного» [3, 321]. Це свідчить про

те, що мовна гра не лише розважає, а й відкриває потенціал мови для створення нових смислів.

Як слушно зауважує В. Колкунова, «мовна гра є нетрадиційним, неканонічним, творчим використанням мови з орієнтацією на розкриття прихованих можливостей мовних знаків» [5, 207]. Це визначення підкреслює, що мовна гра – це свідомий прийом, який «дає змогу створювати неканонічні мовні форми й структури для досягнення певного стилістичного ефекту» [5, 207].

Актуалізуючи світоглядний аспект цього явища, А. Мартакова наголошує, що мовна гра постає як один із базових феноменів постмодерної естетики. Вона розглядає мовну гру не лише як стилістичний прийом, а і як ідеологічну та естетичну установку: «Мовна гра <...> тлумачиться як світоглядний феномен, реалізований у тексті за допомогою відповідних лінгвостилістичних засобів» [8, 154]. Дослідниця доходить висновку, що в цьому контексті доречно розглядати гру як добровільну дію або заняття, що супроводжується почуттям напруги й радості, а також розумінням «іншого буття» [8, 154]. Саме ця «інакшість», за А. Мартаковою, і є ключовою для розуміння мовної гри як способу створення альтернативної реальності в межах художнього тексту.

Історія поняття мовної гри бере свій початок з введення цього концепту до парадигми гуманітарних знань Л. Вітгенштейном у «Філософських дослідженнях» [2]. Мовну гру спочатку визначали як один із видів прагматичної діяльності й вивчали переважно у філософському аспекті. Згодом явищем зацікавилися лінгвісти, оскільки воно має відповідне мовне вираження. У 60–90 рр. XX ст. мовну гру розглядали тільки в межах лексичного мовного рівня, передусім як каламбур [7, 82]. Таке вузьке розуміння відображено в більшості лінгвістичних словників, де термін *мовна гра* відсутній, а замість нього наявний термін *гра слів* з покликанням на статтю «Каламбур». Проте сьогодні більшість учених вважають поняття мовної гри значно ширшим, ніж поняття каламбуру. Так, наприклад, Л. Цонєва зазначає, що «мовна гра трактується в широкому розумінні як соціальне відхилення від мовних норм з метою створення певного естетичного (частіше комічного) ефекту» [11, 162].

Важливо зазначити, що «мовна гра є формою творчої діяльності, що вимагає від автора не лише знання мовних норм, а й умінь їх творчо трансформувати» [7, 82]. Мовна гра може проявлятися в різних формах, зокрема через каламбури, асонанс, паронімію, полісемію й інші стилістичні й синтаксичні засоби. С. Міхейкіна переконана, що «основу мовної гри утворює асоціативний потенціал слова, який можна визначити як асоціативну валентність знаку» [9, 70]. Інакше кажучи, мовна гра базується на здатності слів викликати різноманітні асоціації у свідомості читача. В. Калько та М. Калько, досліджуючи це лінгвістичне явище, стверджують, що «мовна гра, беззаперечно, потужний впливовий засіб, оскільки сприяє вербалізації та свідомому моделюванню в адресата відповідних реакцій і емоцій» [4, 70]. Крім того, як зауважує С. Жигун, «мовна гра розмиває межу між мовою та мовленням, між

кодифікованою літературною мовою та розмовною» [3, 321]. Це вказує на те, що мовна гра не лише збагачує мовлення, але й створює нові можливості для комунікації, дозволяючи авторам експериментувати з формою та змістом. Мовна гра, таким чином, стає своєрідним «лабораторним простором» для дослідження мовних явищ [7, 83]. Дослідники називають її «екстраординарним виявом лінгвокреативного мислення як можливості індивіда творчо трансформувати мовний матеріал задля реалізації конкретної комунікативної мети внаслідок запрограмованого порушення типової мовної схеми та свідомого відхилення від мовної норми» » [4, 69–70].

Своєю чергою, А. Мартакова розширює розуміння мовної гри як багаторівневого явища, що охоплює не лише мовні, але й семіотичні, культурологічні й філософські виміри. Вона наголошує, що мовна гра в постмодерній поезії є формою авторської стратегії, яка включає приховані алюзії, неочевидні смислові зсуви, метатекстуальні коментарі та інші прийоми, спрямовані на підрив звичних читачських очікувань: «Мовна гра як авторська стратегія включає широкий спектр прийомів, що відповідають різним типам гри» [8, 155]. Завдяки такому трактуванню мовна гра постає не просто як стилістична фігура, а як спосіб художнього мислення, що формує поліструктурність і полісемантичність тексту. «Мовна гра виявляє себе як важливий інструмент для формування нових культурних ідентичностей» [7, 84].

Таким чином, мовна гра в сучасному лінгвістичному дискурсі постає як універсальний комунікативно-естетичний механізм, який об'єднує творчі наміри автора з інтерпретативною активністю читача, а її вивчення передбачає міждисциплінарний підхід, що включає лінгвістику, поезику, семіотику й філософію мови. Вона стає важливим чинником формування нових підходів до аналізу текстів і розуміння мовних явищ [7, 85]. У цьому контексті мовна гра може бути потрактована не лише як елемент стилістики, а і як важливий складник культурного процесу, що відображає динаміку суспільних змін та еволюцію мовних норм [7, 86].

У сучасній лінгвістиці терміни *мовна гра* й *лінгвістична гра* часто вживаються як синоніми, однак Н. Кондратенко розмежовує ці поняття, підкреслюючи їхню функціональну й концептуальну відмінність. Вона акцентує, що мовна гра традиційно охоплює лексико-стилістичні засоби, як-от каламбур, паронормазію, іронію, які створюють естетичний або комічний ефект. На противагу цьому лінгвістична гра, на її думку, має ширший обсяг і виявляється переважно на синтаксичному й структурному рівнях художнього тексту, особливо у модерністському й постмодерністському дискурсі. Сутність лінгвістичної гри полягає у свідомому порушенні усталених граматичних, орфографічних та пунктуаційних норм з метою створення нового естетичного ефекту або активізації інтерпретаційної діяльності реципієнта. Як зазначає дослідниця, «лінгвістичну гру вдало й оригінально схарактеризовано крізь призму таких її ознак, як часово-просторові параметри, вільність, умовність, норма / аномальність

тексту, з проєкцією на формальний і семантичний рівні експериментального тексту» [6, 123]. Такий підхід уможливорює розглядати лінгвістичну гру як системний художній механізм, що охоплює як зовнішню форму (наприклад, фрагментацію тексту, надмірність або відсутність розділових знаків), так і семантичну глибину (логічно суперечливі або абсурдні конструкції). Важливою рисою цього феномену є його зв'язок із карнавалізацією мовлення, що передбачає «переодягання» мовних одиниць, перекручування значень і форм, а також активне залучення поліфонії, тобто мовних «масок» – іронізатора, критика, творця тощо. У постмодерному художньому дискурсі, на думку авторки, саме мовна гра постає як провідний принцип текстотворення, а лінгвістична гра слугує засобом його реалізації через механізми деструкції, відхилення від норми, міжтекстової взаємодії й інтерпретативної відкритості. Таким чином, Н. Кондратенко не лише окреслює межі поняття лінгвістичної гри, але й вводить його в широкий науковий обіг як аналітичний інструмент для дослідження синтаксичної організації художнього тексту в межах неklasичної парадигми.

Синтаксична гра є специфічним різновидом лінгвістичної гри, що полягає у свідомому порушенні синтаксичних норм. Вона може проявлятися в зміні порядку слів, використанні нетипових конструкцій або в створенні нових значень через зміну синтаксичних зв'язків. Як зазначають Ф. Нізамутдінов і Т. Григораш, «синтаксична гра призводить до ефекту обманутого очікування: прогнозований сенс виразу руйнується за рахунок нетипового, несподіваного порядку слів» [10, 132]. Це дозволяє створювати комічні ефекти або підкреслювати певні ідеї через іронію та парадокс.

Важливим є й те, що «мовна гра реалізується на всіх рівнях мовної системи, що уможливорює розглядати в її контексті низки лінгвостилістичних засобів, таких як каламбур, зевгма, метафора, іронія, парадокс, перифраз, римування, анаграма, паліндром» [5, 208]. Приклад зевгматичних конструкцій, на які звертає увагу дослідниця, ілюструє, як поєднання семантично неоднорідних елементів в одне синтаксичне ціле створює комічний ефект через «порушення семантичної однорідності членів речення з однаковою синтаксичною позицією» [5, 209]. Це підтверджує, що мовна гра на синтаксичному рівні може провокувати активну співтворчість адресата, який «дешифрує» повідомлення, що й викликає сміх.

На нашу думку, синтаксична гра є не просто лінгвістичною цікавістю, а фундаментальним аспектом формування значення в мові. Така ігровість синтаксису забезпечує динамічну взаємодію між формою і змістом, що може приводити до виникнення полісемії. Дослідження полісемії через синтаксичні структури відкриває уявлення про когнітивні процеси, які лежать в основі мовного використання.

Візьмемо, наприклад, слово *ключ*. Це слово демонструє омонімію, оскільки може означати як пристрій для відмикання замків, так і джерело води (джерело, струмок). Синтаксичний контекст, у якому вживається *ключ*, визначає його інтерпретацію.

У реченні *Він загубив ключ від дверей* синтаксична структура вказує на те, що *ключ* означає інструмент для замка. Натомість у *Ключ бив з-під землі* те саме слово передає значення природного джерела води. Ця подвійність підкреслює важливість синтаксису у формуванні значення, ілюструючи, як одне слово може набувати різних інтерпретацій залежно від граматичного й лексичного оточення. Крім того, кожне з омонімічних значень аналізованого слова є полісемічним, кожне з конкретних значень яких залежать від синтаксичного контексту.

Так, у реченні *Ключ до розгадки цієї таємниці знаходиться в його словах* уживається в переносному значенні як метафора – засіб або знання, що відкриває розуміння чогось. Синтаксична конструкція *ключ до розгадки* активує значення 'важливий засіб для розуміння', а не фізичний предмет чи джерело води. Саме контекст «розгадка таємниці» визначає семантичну активність цього значення. У конструкції *Музика – ключ до серця людини* лексему *ключ* також вжито метафорично для позначення чогось, що відкриває доступ до внутрішнього світу людини. Синтаксичне оточення *ключ до серця* формує асоціацію з емоційним розумінням, підкреслюючи роль музики як інструмента емоційного впливу. У прикладі *Ключові слова тексту допомагають зрозуміти його головну ідею* слово *ключовий* (похідне від *ключ*) уживається в значенні 'основний', 'визначальний'. Словосполучення *ключові слова* вказує на важливі, концептуальні одиниці тексту, що дають змогу відкрити його зміст. Тут синтаксична позиція прикметника в ролі означення активує переносне значення, далеке від предметного або природного.

Наведені приклади ілюструють, що синтаксичне оточення й лексичні зв'язки в реченні формують конкретну семантику слова *ключ*, дозволяючи йому позначати як фізичний об'єкт, природне явище або метафору знання й доступу. Це яскраво ілюструє роль синтаксису у створенні полісемії й гнучкості мовного значення.

Описуване явище можна краще зрозуміти крізь призму когнітивної лінгвістики, згідно із засадами якої мова відображає способи концептуалізації світу людиною. Як стверджують В. Еванс та М. Грін, «взаємозв'язок між синтаксисом і семантикою – це не лише питання структурного узгодження; він охоплює глибші когнітивні процеси, які формують наше розуміння та породження мовлення» [13, 112]. Взаємодія синтаксису й семантики дає змогу мовцям орієнтуватися в складних значеннях і адаптувати свої висловлювання до різних комунікативних контекстів.

Крім того, концепція синтаксичної гри поширюється не лише на окремі слова, а й на фрази та речення. Наприклад, вислів *зроби перерву* залежно від синтаксичного контексту може означати різні дії. У наказовій формі *Зроби перерву!* – це спонукання до паузи. У наративному контексті *Після робочої зустрічі ми вирішили зробити перерву* цей самий вислів означає заплановане переривання діяльності. Ця гнучкість демонструє, що синтаксис впливає не тільки на значення окремих слів, а й формує загальне розуміння фраз і речень.

Значення синтаксичної гри важливе для розуміння розвитку та обробки мови. Діти, навчаючись мови, виявляють дивовижну здатність опановувати полісемічні значення через знайомство з різними синтаксичними контекстами. У дослідженні дитячого мовлення П. Блум підкреслює: «діти вивчають значення слів не ізольовано, а через їх використання в різноманітних синтаксичних середовищах, що допомагає їм сформувати більш нюансоване розуміння мови» [12, 78]. Це свідчить про те, що вміння взаємодіяти із синтаксичною грою є важливим складником мовного розвитку, який допомагає учням орієнтуватися в складнощах значення.

Синтаксична гра важлива не лише для носіїв мови; вона відіграє ключову роль і в опануванні другої мови. Ті, хто вивчає мову, часто відчують труднощі з полісемією через незнайомість із синтаксичними контекстами, які активують різні значення. Як зазначають С. Лі та Ю. Чжао, «ефективне навчання мови має включати стратегії, що озайомлюють учнів із різними синтаксичними структурами, дозволяючи їм побачити, як значення змінюються в різних контекстах» [14, 45]. Зосереджуючи увагу на синтаксичній гнучкості, педагоги можуть допомогти учням глибше розуміти полісемічні слова, що, зрештою, підвищує їхню комунікативну компетентність.

Творчий потенціал синтаксичної гри також проявляється в літературних і мистецьких текстах. Письменники часто використовують полісемію, щоб збагатити свої твори, уживаючи слова, які можуть викликати кілька інтерпретацій. Синтаксичне розташування фраз здатне створювати багатопластові смисли, запрошуючи читачів до глибшої взаємодії з текстом.

Поезія Михайла Каменюка, особливо його збірка «...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...», є яскравим прикладом використання синтаксичної гри, що відкриває нові смислові горизонти. У творчості М. Каменюка спостерігається глибоке опрацювання мови, яке не лише передає емоції, а й запрошує читача досліджувати множинність значень через новаторське використання синтаксису, образності й добору слів.

У віршах М. Каменюка можна спостерігати, як синтаксичні структури формують багатозначність висловлювань. Наприклад, у рядках *...ви хочете чути, як річка в зимі замерзає?* (4) поет ставить питання, яке не лише запрошує до спостереження за природою, а й викликає асоціації з внутрішніми переживаннями. Тут синтаксичне розміщення дає змогу слову *замерзає* резонувати багатозначно, спонукаючи читача осмислювати зміни в природі як метафору емоційних станів.

Крім того, вірші М. Каменюка часто містять фрази, які втілюють концепцію семантичної полісемії. Наприклад, у рядку *...темні долини – як очі згорьованих сіл* (9) поет використовує порівняння, яке не лише описує фізичний простір, а й передає глибокі емоційні переживання. Слово *темні* тут стає центром семантичного дослідження, оскільки воно позначає як конкретний стан речей, так і ширше поняття туги та втрати.

Автор часто використовує синтаксичні конструкції, що спонукають до переосмислення звичних понять. Наприклад, у рядку *...буває мить: забудеш все, що знав* (6) поет вводить фразу, що вказує на мимовільність забуття, водночас підкреслюючи його глибину. Синтаксичне розміщення слова *збудеш* у контексті «*все, що знав*» створює динаміку між знанням і незнанням, що дозволяє читачеві осмислити втрату пам'яті як не лише особистий, а й колективний досвід.

М. Каменюк також експериментує з часовими формами, що підсилює полісемію тексту. Наприклад, у рядках *Господь приходив – але я ще спав* (6) синтаксис створює контраст між минулим і теперішнім. Це не лише вказує на фізичну присутність божественного, але й на духовну відстороненість ліричного героя. Слово *спав* тут не просто вказує на стан, а й символізує ігнорування важливих моментів у житті, що робить його багатозначним.

Автор також використовує мовну гру через стратегічне застосування контрасту. У вірші «...дощ благословляє землю» він пише: *Обіцянкою спасіння пахне придорожній дим* (7). Цей різкий контраст між *благословляє* і *пахне димом* створює напругу, підкреслюючи розрив між надією і реальністю. Синтаксична гра тут посилює емоційний вплив тексту, змушуючи читача зіткнутися зі складністю існування у світі, позначеному горем і надією.

Образність в поезії М. Каменюка відіграє важливу роль у створенні смислових пластів. У рядках *...як льодовик, сповзає цвинтар на село* (6) поет використовує метафору, яка передає відчуття неминуєності й тяжкості втрат. Слово *льодовик* тут виражає кілька значень: воно не лише номінує фізичне явище, а й символізує спогади та історію, що тягнуться через покоління. Така метафорична гра збагачує дослідження ідентичності й пам'яті, демонструючи, як мова може передавати складні ідеї через прості образи.

Використання образності в поезії Каменюка тісно пов'язане із синтаксичними структурами. Наприклад, у рядках *...чому я часто думаю про них – про глухоту подільських сіл глухих* (10) поет створює не лише образ глухоти, а й закликає до роздумів про відчуження й забуття. Синтаксичне розміщення *глухота подільських сіл* викликає асоціації з безмовністю, що підкреслює відчуття ізоляції. Це дозволяє читачеві сприймати *глухоту* як метафору соціального та культурного забуття.

Автор також використовує паралельні конструкції для підкреслення контрастів у своїй поезії. Наприклад, у рядках *...темні долини – немов похоронні хустки* (9) створено паралель між природою й людськими переживаннями. Синтаксичне поєднання *темні долини* й *похоронні хустки* викликає потужні емоційні образи, які дають змогу читачеві осмислити концепцію втрати не лише в індивідуальному, а й у колективному контексті, що розширює семантику *темряви*, наділяючи її новими, культурно значущими відтінками.

Крім того, мовна гра Михайла Каменюка проявляється у використанні звуку й ритму, що додає його поезії ефект семантичної полісемії. У рядках

Сяйнули слова, що знайшов, як іскри вогню нічного (4) поет використовує звукописи, які створюють мелодійність і ритмічність, залучаючи читача до тексту. Неоднозначність *сяйнули* вводить відчуття таємничості й запрошує читача замислитися над глибинними значеннями слів.

Рядок *...дощ благословляє землю* (7) передає мелодійність, яка підкреслює гармонію між природою й людиною. Синтаксичне розміщення слова *благословляє* в контексті *землю* надає йому релігійного відтінку, що викликає асоціації з відновленням і надією. Це дозволяє читачеві сприймати дощ не лише як природне явище, а і як символ очищення та відродження.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, проведене дослідження концепту мовної гри в сучасній лінгвістиці, його історичної еволюції й трактувань різними науковцями, а також аналіз проявів мовної гри на матеріалі збірки поезій Михайла Каменюка «...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...» дають змогу сформулювати низку висновків й окреслити подальші перспективи наукових розвідок.

Поезія Михайла Каменюка ілюструє складні взаємовідношення між мовною грою та семантичною полісемією. Завдяки інноваційному використанню синтаксису, образності, контрасту та звуку, М. Каменюк створює багатогранне дослідження тем пам'яті, ідентичності й людського досвіду. Його вміння маніпулювати мовою дозволяє народжуватися множинності значень, залучаючи читача до глибокого осмислення його творів. Аналізуючи його поезію, ми отримуємо уявлення про силу мови як інструмента вираження й дослідження, підкреслюючи важливість семантичної полісемії для збагачення розуміння людського досвіду.

Мовна гра в поезіях М. Каменюка виступає не лише як стилістичний прийом, а і як потужний механізм генерування нових смислів та створення

багатошарової інтерпретації тексту. Свідоме порушення мовних норм, використання неканонічних форм, гра з асоціативним потенціалом слова – все це сприяє розкриттю прихованих можливостей мовних знаків та викликає в читача естетичну насолоду від незвичного.

Історична еволюція поняття мовної гри від філософських праць Л. Вітгенштейна до сучасного широкого трактування свідчить про його глибинний міждисциплінарний характер. Мовну гру розглядають не лише в лінгвістичному, а й у семіотичному, культурологічному та філософському вимірах, що відкриває широкі можливості для подальших досліджень на перетині різних наукових дисциплін.

Перспективи подальших досліджень мовної гри можуть охоплювати поглиблений аналіз проявів мовної гри в поезії Михайла Каменюка (детальне вивчення конкретних прийомів (каламбури, асонанс, паронімія, полісемія тощо), їхньої частотності, функцій та ролі у формуванні індивідуального авторського стилю); порівняльний аналіз мовної гри в поезії різних сучасних українських авторів (виявлення спільних тенденцій та індивідуальних особливостей у використанні мовної гри в контексті новітніх літературних процесів); дослідження соціокультурних вимірів мовної гри в різних сферах мовлення (аналіз функціонування мовної гри в публіцистиці, рекламі, медіатекстах, її ролі у формуванні суспільних настроїв та культурних ідентичностей, особливо в умовах суспільних змін); міждисциплінарні дослідження мовної гри (поглиблене вивчення зв'язку мовної гри із семіотикою, культурологією, філософією мови, психолінгвістикою та іншими науковими дисциплінами).

Загалом дослідження мовної гри відкриває широкі можливості для наукових розвідок, що мають як теоретичне, так і практичне значення для розуміння сучасної мови, літератури та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биндас О. М. Моделювання мовної гри в друкованих рекламних текстах англomовних видань. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 3 (334). С. 56–64. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5154>.
2. Вітгенштейн Л. Філософські дослідження / пер. з нім. Є. Поповича. Київ : Основи, 1995. 311 с.
3. Жигун С. В. «Радість бунту проти логіки» : мовна гра у прозі 1910–20-х років XX століття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2011. № 14 (3). С. 320–323.
4. Калько В. В., Калько М. І. Мовна гра в українських антипареміях. *Linguistic Bulletin*. 2022. № 32. С. 68–74. DOI: 10.31651/2226-4388-2022-32-68-74.
5. Колкунова В. Монолог Дж. Карліна «Сучасна людина» як відображення постмодерної мовної гри. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2011. Вип. 15. С. 206–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2011_15_48.
6. Кондратенко Н. В. Синтаксична специфіка українського художнього дискурсу неklasичної парадигми. *Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу* / за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. С. 120–127.
7. Космеда Т. Риторика українців : порушення норми як мовна гра. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. 2013. Вип. 1. С. 81–90. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.10>.
8. Мартакова А. В. Мовна гра в контексті постмодерної поетики й стилістики. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2015. Вип. 39. С. 153–158. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18947>.
9. Міхейкіна С. Коли газетний заголовок – каламбур? *Руська мова*. 2008. № 4. С. 68–72.
10. Нізамутдінов Ф. М., Григораш Т. В. Мовна гра в комунікативному просторі ЗМІ та реклами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 26 (2). С. 130–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_26%282%29_40.
11. Цонева Л. Езикова гра в сьвременната публіцистика. Велико Търново : Фабер, 2000. 176 с.
12. Bloom P. How Children Learn the Meanings of Words. Cambridge, MA : The MIT Press, 2000. 314 p.

13. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics : An Introduction. New York : Routledge, 2006. 856 p.
14. Li X., Zhao Y. Strategies for Teaching Polysemy in Second Language Acquisition. *Language Teaching Research*. 2023. No. 27 (2). P. 43–58.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Каменюк М. Ф. ...й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь... : Поезія. Вінниця : ПРАТ «Вінницька обласна друкарня», 2020. 200 с.

REFERENCES

1. Bindas, O. M. (2020). Modeliuvannia movnoi hry v drukovanykh reklamnykh tekstakh anhlo-movnykh vydan [Modeling language play in printed advertising texts of English-language publications]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 3 (334), 56–64. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5154> [in Ukrainian].
2. Vitgenshtein, L. (1995). *Filosofski doslidzhennia* [Philosophical investigations] / per. z nim. Ye. Popovycha. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
3. Zhyhun, S. V. (2011). “Radist buntu proty lohiky”: movna hra u prozi 1910-20-kh rokiv XX stolittia [“The joy of revolt against logic”: Language play in the prose of the 1910s–1920s]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 14 (3), 320–323 [in Ukrainian].
4. Kalko, V. V., Kalko, M. I. (2022). Movna hra v ukrainskykh antyparemiakh [Language play in Ukrainian antiparonyms]. *Linguistic Bulletin*, 32, 68–74. URL: <https://doi.org/10.31651/2226-4388-2022-32-68-74> [in Ukrainian].
5. Kolkunova, V. (2011). Monoloh Dzh. Karlina “Suchasna liudyna” yak vidobrazhennia postmodernoï movnoi hry [George Carlin’s monologue “Modern man” as a reflection of postmodern language play]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 15, 206–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2011_15_48 [in Ukrainian].
6. Kondratenko, N. V. (2012). Syntaksyschna spetsyfika ukrainskoho khudozhnoho dyskursu neklasychnoi paradyhmy [Syntactic specificity of Ukrainian artistic discourse of the non-classical paradigm]. *Syntaksys ukrainskoho modernistskoho i postmodernistskoho khudozhnoho dyskursu* / K. H. Horodenska (ed.). Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 120–127 [in Ukrainian].
7. Kosmeda, T. (2013). Rytoryka ukraintsiv: porushennia normy yak movna hra [Ukrainian rhetoric: Violation of norms as language play]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 1, 81–90. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.10> [in Ukrainian].
8. Martakova, A. V. (2015). Movna hra v konteksti postmodernoï poetyky y stylistyky [Language play in the context of postmodern poetics and stylistics]. *Lingvistichni doslidzhennia*, 39, 153–158. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18947> [in Ukrainian].
9. Mikheikina, S. (2008). Koly hazetni zaholovok – kalambur? [When is a newspaper headline a pun?]. *Ruska mova*, 4, 68–72 [in Ukrainian].
10. Nizamutdinov, F. M., & Hryhorash, T. V. (2017). Movna hra v komunikatyvnomu prostori ZMI ta reklamy [Language play in the communicative space of mass media and advertising]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 26 (2), 130–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_26%282%29_40 [in Ukrainian].
11. Tsoneva, L. (2000). *Ezylovata yhra v savorremennata publytsystyka* [Language play in contemporary publicistics]. Velyko Tŭrnovo: Faber [in Bulgarian].
12. Bloom, P. (2000). *How children learn the meanings of words*. Cambridge, MA: The MIT Press.
13. Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive linguistics: An introduction*. New York: Routledge.
14. Li, X., & Zhao, Y. (2023). Strategies for teaching polysemy in second language acquisition. *Language Teaching Research*, 27 (2), 43–58.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Kamenyuk, M. F. (2020). ...i kamin stara latyn, y lisiv slovianska viaz...: Poeziia. Vinnytsia: PRAT “Vinnytska oblasna drukarnia” [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025